

Т. О. Скрябіна, Луганського державного медичного університету

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ «АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІКАРЯ» У КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Скрябіна Т. О.

Зміст спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності лікаря» у контексті вищої медичної освіти

У статті розглядається зміст спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності лікаря» у контексті гуманітарної підготовки у вищій медичній школі; доведено доцільність впровадження зазначеного спецкурсу до практики викладання соціально-гуманітарних дисциплін; описано структуру курсу й змістовні характеристики його складових компонентів.

Ключові слова: вища медична освіта, аксіологізація освіти, цінність, ціннісна поведінка, аксіологічні засади.

Скрябина Т. А.

Содержание спецкурса «Аксиологические основы деятельности врача» в контексте высшего медицинского образования

В статье рассматривается содержание спецкурса «Аксиологические основы деятельности врача» в контексте гуманитарной подготовки в высшей медицинской школе; доказана целесообразность внедрения указанного спецкурса в практику преподавания социально-гуманитарных дисциплин; описаны структура курса и содержательные характеристики его составляющих компонентов.

Ключевые слова: высшая медицинская школа, аксиологизация образования, ценность, ценностное поведение, аксиологические основы.

Ознакою сучасного суспільства є світоглядна ціннісна криза, виходом з якої має стати духовна переорієнтація молоді з ціннісного нігілізму на загальнолюдські цінності. Необхідні радикальні соціально-культурні та духовні зрушення у свідомості людей. Проблема духовної переорієнтації суспільства – духовно-практична. Вона вимагає наполегливих зусиль з боку держави, суттєво якісних змін в організації та змісті професійної медичної освіти, відповідних новітнім концепціям та тенденціям, а також особливостям медицини як сфери

людської діяльності. Питання гуманізації освіти є чи не найнагальнішим у сучасній педагогіці. Роботи Н.Асташової, І.Бежа, І.Гомілко, І. Дряпіки, О.Коломієць, Г.Онкович, Н.Ткачової, А.Ярошенко, Т.Ящук присвячені пошукам шляхів осучаснення та аксіологізації змісту освіти та виховання. Безпосередньо проблеми модернізації, оптимізації та аксіологічної підготовки майбутніх лікарів розглядають В.Головчук, І.Голубович, О.Нечушкіна, Т.Пашенко, М.Попов, О.Уваркіна, О.Чернецька та ін.

Основним виміром сучасної медичної освіти має стати антропологічно-ціннісний. Передумовою і водночас результатом підготовки, виховання лікаря у вищій медичній школі є формування у студента медичного університету системи ціннісних орієнтацій, які визначають мотивацію, цілеспрямованість, світоглядну переконаність та соціальну активність особистості. Хоча «медичний ВНЗ не є педагогічним за суттю, але діяльність його тісно пов'язана з концепцією гуманізації» [1, с.63]. Розвиток практики виховання, аксіологічної освіти у вищій школі визначає необхідність включення до навчального плану вищих медичних навчальних закладів спецкурсу з вивчення аксіологічних засад медицини, відмінностей медицини від інших сфер людської діяльності через розуміння та усвідомлення особливості предмета та об'єкта лікарства.

Метою даної статті є опис змісту спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності лікаря». Завдання роботи:

- представити структуру спецкурсу;
- довести його доцільність для підготовки майбутнього фахівця-медика;
- охарактеризувати структурні компоненти курсу.

Спецкурс «Аксіологічні засади діяльності лікаря» побудований на принципах кредитно-модульної системи, прийнятої Міністерством освіти України.

Цей курс має на меті:

- ознайомити майбутніх лікарів з теоретичними основами аксіології;
- окреслити основні компоненти ціннісної свідомості лікаря;

- звернути увагу студентів на причини світоглядної кризи суспільства і довести ефективність ціннісно-орієнтованої діяльності в подоланні професійних і соціальних проблем;
- сформувати у майбутніх лікарів ціннісну уяву про світ і місце людини в ньому;
- сформувати у студентів ціннісне ставлення до основних професійних і загальнолюдських цінностей;
- сформувати у студентів ціннісні орієнтації, що стануть регуляторами особистісної поведінки в професійній діяльності;
- орієнтувати студентів-майбутніх лікарів на використання і застосування аксіологічного інструментарію в лікарстві.

Завданням спецкурсу є загальний, соціально-моральний і професійний розвиток студентів, формування в них ціннісних орієнтацій на життя, здоров'я, повагу до страждань хворої людини, співчуття до „больового життя”, відповідальність, набуття знань як базових професійних цінностей; формування умінь і навичок із реалізації ціннісного ставлення до професійних цінностей.

У змістовній розробці курсу акцент зроблений на усвідомленні та визнанні обов'язковості аксіологічної компоненти у свідомості лікаря, на подоланні байдужого ставлення до людини та соціального життя, на необхідності сприймати кожну людину у зв'язку зі світовим порядком і сакральною будовою Всесвіту.

Курс розрахований на 60 год., з яких 26 відводиться на лекційні заняття, 28 – на семінарські заняття, 6 годин – на самостійну роботу. Курс складається з трьох змістовних модулів і двох кредитів.

Перший модуль **«Основні аксіологічні поняття медицини і лікарства»** містить три теми: **«Гуманізація й аксіологізація медицини та лікарства як соціокультурна проблема»** (ознайомлення з поняттями „гуманізація”, „цінність”, „аксіологія”, „аксіологізація”; розкриття природи цінностей, теорія цінностей; цінності та соціальні можливості ідеології; діалектика цінностей,

типологія цінностей; сучасні концепції та уявлення про цінності; ціннісна оцінка, ціннісне ставлення, ціннісні функції; аксіологічна природа сутності людини; медицина – сфера втілення та ствердження цінностей; гуманізм як основоположний принцип медицини); **«Історія становлення медичної аксіології»** (аксіологія як галузь філософського знання; філософія та медицина: загальне та розбіжне; зародження і розвиток ідей аксіологічної медицини; Гіппократ і основна заповідь медицини „Не зашкодь!”; ідеї Парацельса щодо ціннісної поведінки („Роби добро!”); Р. Декарт та І. Кант про вміння користуватися розумом; концепція А.Швейцера „благоговіння перед життям”; аксіологічна драма ХХ ст., комерціалізація медицини як ознака сьогодення; теорія В. Поттера про біоетику; шляхи та засоби впровадження ідей медичної аксіології в сучасному суспільстві; аксіологічний аналіз сучасної системи охорони здоров’я); **«Бінарність медичної науки та нове аксіологічне бачення»** (нове бачення науково-технічного прогресу: сутність і зміст бінарності науки; техніцизм і втрата гуманістичного людиновимірною змісту; взаємозв’язок „природного”, „біологічного” та „соціального” у світобудові; ціннісне розуміння природи людини; синергетика, синергетичний підхід до наукового пізнання та пошуку; роль вченого-медика у збереженні придатних умов для існування людини та людства, моральність (аморальність) новітніх технологій у медицині; система соціальної охорони здоров’я населення, побудова її на аксіологічних засадах).

У межах другого модулю **«Ціннісна сфера особистості»** розглядаються теми: **«Ціннісний світ особистості»** (біосоціальна природа людини, співвідношення соціального і біологічного; аспекти та етапи індивідуального розвитку аксіологічної культури особистості; ціннісна свідомість людини – найвищий рівень свідомості; місце ціннісних орієнтацій у ціннісній свідомості; соціально-психічні механізми суспільного життя; єдність соціального і фізіолого-біологічного змісту здоров’я і хвороби; ціннісна поведінка лікаря, його повага до „больового життя” [5, с.60] пацієнта); **«Ціннісні орієнтації – підґрунтя суспільно-корисної професійної діяльності лікаря»** (ціннісні

орієнтації – регулятор поведінки людини та обираючи нею способу діяльності; ціннісні орієнтації і загальноприйняті норми поведінки: спільне та розбіжне; відкритість системи ціннісних орієнтацій; безперервність процесу формування ціннісних орієнтацій; динамізм і змінюваність ціннісних орієнтацій: поєднання традиційних ціннісних орієнтацій з новими аспектами їх прояву; ціннісна практика – сфера формування ціннісних орієнтацій; ціннісний вимір людської діяльності; співвідношення між системою цінностей суспільства і цінностями окремої особистості; психологічна реакція індивіда на потреби суспільної ціннісної свідомості); **«Особливості ціннісної складової медицини і лікарства. Основні професійні цінності лікаря»** (специфічність об'єкта і предмета медицини; гуманізм лікаря і соціальна функція медицини; вимоги суспільства до моральних якостей медичних працівників; екзистенційне життя людини – головна цінність медицини; здоров'я як цінність, чотири складові поняття „здоров'я”: фізичне, спадково-родове, соціально-психічне, морально-культурне; милосердя (співчуття) лікаря як прояв Добра, специфіка лікарського співчуття; знання як цінність, аксіологічний зміст науково-медичного знання; відповідальність – обов'язкова професійна цінність лікаря, клятва Гіппократа); **«Деонтологічна поведінка лікаря»** (професійна мораль – основа лікарської етики; мораль як форма суспільної свідомості й лікарська мораль; невідривність етичного і лікувального компонентів лікарської діяльності; „досвід страждання”; деонтологія – шлях ствердження основних цінностей медицини; ціннісна поведінка лікаря – показник сформованості ціннісних орієнтацій лікаря; ятрогенії та саногенії, нищівна та цілюща сила слова лікаря; лікарська таємниця як цінність, індивідуальний підхід до хворого щодо повідомлення чи приховування діагнозу; етичний кодекс українського лікаря).

Третій модуль **«Медицина й художня культура»** передбачає розглянути теми: **«Видатні вчені-медики – моральні орієнтири для майбутніх лікарів»** (Альберт Швейцер: життя-служіння; реалізація гуманістичного призначення медицини; Микола Амосов: пошуки сенсу життя; ідея ціннісного підходу в лікарській діяльності; Юрій Єсенко: відданість професії; „Борітеся –

поборете!"; регулятивні можливості моралі; Сергій Лапоног: кожне життя – надія; незмінність загальнолюдських цінностей; ціннісні орієнтації на вічні цінності – рушійні мотиви лікарської поведінки та діяльності); **«Ствердження вічних та професіональних цінностей у творах художньої культури»** (Антропоцентризм та цінність людини у мистецтві Давньої Греції; Основні цінності професії лікаря за романом Л. Улицької „Казус Кукоцького”; „Больове життя” у творчості Ф. Кало; основний мотив – гімн життю; „Досвід страждання” А.П. Чехова, лікаря, пацієнта, письменника; Філософський та медичний сенс смерті в повісті Л.М. Толстого „Смерть Івана Ілліча”; Ціннісна та антиціннісна поведінка лікарів в оповіданні В.Токаревої „Довгий день”; Здоров’я як одна з головних цінностей життя. Ствердження здорового способу життя. Вплив вживання алкоголю та наркотиків митцями на їхню творчість та здоров’я; Свобода як цінність за романом К. Кізі „Політ над гніздом зозулі” та однойменною кінострічкою М.Формана; Образи видатних лікарів в образотворчому мистецтві); **«Імідж сучасного лікаря»** (первісний код спілкування із хворим, Є.І. Ліхтенштейн „Пам’ятати про хворого”; етичні норми поведінки лікаря; (емпатія – необхідна професійна риса лікаря; прагнення до визнання цінності й унікальності кожної людини; М.І.Пирогов: бути людиною серед людей; емоційно-оцінні позиції щодо власної діяльності; рефлексія як засіб формування ціннісних орієнтацій; потреба постійного самовдосконалення та саморозвитку; прагнення ціннісно-творчого перетворення дійсності; протистояння „медичній (хірургічній) агресії” (С. Льюїс); синергетичне бачення та передбачення наслідків медичного втручання в організм людини).

Розробляючи програму спецкурсу, ми брали за основу монографію «Аксіологія і медицина» відомого дослідника аксіологічних питань М.В.Попова [3]. Переважну кількість годин спецкурсу відведено для практичних занять, у процесі яких формуються практичні вміння та навички аксіологічної поведінки, які містять гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні вміння [2]. Методами організації занять спецкурсу є проблемні

лекції, інтерактивні заняття, у процесі яких викладач «не намагається шукати недоліки у відповідях студентів, а стимулює їх самостійний пізнавальний пошук, виступає зацікавленим помічником в організації їх всебічного вдосконалення» [4, с.49].

Спецкурс «Аксиологічні засади діяльності лікаря» є, з одного боку, самостійним компонентом аксиологічної підготовки майбутніх лікарів, а з іншого – структурним компонентом технології формування ціннісних орієнтацій студентів медичного університету в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, розробленої і впровадженої в практику медичної освіти.

Література

1. **Викладання** предметів гуманітарного циклу в непрофільних ВНЗ у контексті гуманізації вищої освіти / Валентина Головчук, Інна Голубович, Тетяна Пащенко, Олена Чернецька // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 63–69.
2. **Кузьмина Н. В.** Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 177 с.
3. **Попов М. В.** Аксиология і медицина / М. В. Попов. – К. : ПАРАПАН, 2003. – 281 с.
4. **Ткачова Н. О.** Роль та зміст освітніх цінностей в умовах трансформації українського суспільства / Н. О. Ткачова // Ціннісні парадигми освіти. – Х., 2004. – С. 39–54.
5. **Чехов А.П.** Именины // Собр. соч.: в 12 т. – М.: Правда, 1985, - Т.7. – С. 31-62.

Skryabina T. O.

The contents of the specialized course “Axiological basis of doctor’s activity” in the context of higher medical education

The article regards the contents of the specialized course “Axiological basis of doctor’s activity” in the context of humanitarian education at a higher medical school; proves reasonability of introducing the abovementioned specialized course

into practice, when teaching social and humanitarian disciplines; describes the structure of the course and the substantial characteristics of its components.

Key words: higher medical school, axiologization of education, values, value behavior, axiological basis.

Відомості про автора

Скрябіна Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри української мови Луганського державного медичного університету

Стаття надійшла до редакції 11.01.2012 р.

Прийнято до друку 24.02.2012 р.